

Ing. Luděk KLAZAR
PZP HEATING, a.s.

Analýza a rozšíření závislosti $TF-\Delta t$

Analysis and Extension of $TF-\Delta t$ Dependence

Recenzent
prof. Ing. Jiří Petrák, CSc.

Autor se dlouhodobě zabývá problematikou tepelných čerpadel jak z hlediska jejich výroby a zkoušení, tak i posuzování jejich energetického přínosu. Zaměřuje se převážně na tepelná čerpadla vzduch-voda a jejich začlenění do otopného systému. O jím nalezené závislosti topného faktoru na rozdílu charakteristických pracovních teplot informoval čtenáře časopisu VVI článkem publikovaným v 1/2010. Příspěvek shrnuje nové poznatky vedoucí k dalšímu rozšíření a zpřesnění této závislosti.

Klíčová slova: Tepelné čerpadlo, topný výkon, topný faktor, úspora energie, pracovní oblast kompresoru, náplň chladiva

The author deals with the problem of heat pumps both from their manufacture and testing viewpoint as well as the reviewing their energy contribution with respect to the long term view. Above all, he focuses to heat pumps using the operation medium "air-water" and their inclusion in the heating system. The author informed readers as concerns the heating factor dependence on the difference of specific working temperatures found out by himself, in his article published in the issue 1/2010 of the VVI magazine. Currently, he summarizes new findings focused to the further extension and specification of such dependence in the actual contribution.

Key words: heat pump, heating capacity, coefficient of heat pump performance (COP), energy saving, compressor working area, refrigerant charge

ÚVOD

Autor se již řadu let zabývá problematikou objektivního posuzování energetického efektu tepelných čerpadel (TČ) a prokazování efektu zejména TČ „vzduch-voda“ ve vytápěcích systémech obytných domů. Významný posun znamenalo nalezení a prokázání závislosti $TF-\Delta t$, tj. jednoparametrické funkce [5]

$$TF = fce(\Delta t) \quad [-] \quad (1)$$

Ta velice přesně popisuje závislost topného faktoru na jediném argumentu – rozdílu charakteristických pracovních teplot. Pro kompresor jako „hnačící“ prvek TČ platí $TF = fce(\Delta t_i) = fce(t_k - t_o)$, tj. TF je funkcí rozdílu charakteristických teplot vnitřního (interního) děje $\Delta t_i = t_k - t_o$, kde t_k je teplota kondenzační a t_o vypařovací okruhu TČ. Pro vlastní TČ platí $TF = fce(\Delta t_e) = fce(t_w - t_a)$, tj. TF je funkcí rozdílu charakteristických teplot vnějšího (externího) děje $\Delta t_e = t_w - t_a$, kde t_w je teplota ohřívání otopné vody a t_a je teplota vnějšího vzduchu jakožto nositele nízkopotenciálního tepla. Chápeme-li TČ jako černou skříňku, pak vnitřní děj popisuje stavy v černé skříňce (které investora či uživatele v podstatě nezajímají) a vnější děj popisuje stavy, kterými se černá skříňka projevuje navenek (ty jsou z pohledu investora či uživatele rozhodující). Ukazuje se, že závislost $TF-\Delta t$ není výhodná jen pro jednoduchý a názorný popis vlastního TF . Zajímavé je její uplatnění v metodice, která byla navržena pro snadný výpočet rámcového celoročního energetického efektu TČ, který se vyjadřuje ukazatelem SPF (Seasonal Performance Factor) [9]. Ukazatel SPF , česky můžeme říci roční (celoroční) topný faktor (RTF), je obecně definován poměrem tepla vyprodukovaného TČ (nebo jiným úsporným systémem TZB) v průběhu roku a k tomu vynaložené spotřeby elektrické energie. Pro širší a obecné použití v této metodice musela být ale závislost $TF-\Delta t$ znovu analyzována a funkce (1), ji vyjadřující, musela být ve smyslu analýzy rozšířena.

Protože pro další práce je účelné vyhodnocovat závislost $TF-\Delta t$ na základě „atestačních“ měření, bylo pro analýzu vybráno devět TČ „vzduch-voda“ v provedení „venkovní kompaktní“, jejichž „atestační“ měření byla uskutečněna a publikována renomovanou zkušební WPZ ve švýcarském Buchsu [3]. Jen stručně vysvětlíme, že „atestačními“ měřeními se rozumí měření TČ provedená v akreditovaných zkušebnách při zkušebních podmínkách podle normy ČSN EN 14511 [1] a podmínek EHPA [2]. Změřené parametry se normativně [1, 2] udá-

vají v závislosti na určujících (atestačních) pracovních teplotách. Pro TČ „vzduch-voda“ se většinou zapisují ve tvaru např. A2/W35, kde A2 značí teplotu média, které je zdrojem nízkopotenciálního tepla, tj. vzduchu (Air) 2 °C a W35 značí teplotu ohřívání média, tj. otopné vody (Water) 35 °C. Ve zkušební WPZ se TČ standardně měří při devíti zkušebních podmínkách odpovídajících [1] a [2], které jsou uvedeny v tab. 1. Tabulka je doplněna vyčíslením hodnot Δt .

ZÁKLADNÍ KROKY ANALÝZY A ROZŠÍŘENÍ ZÁVISLOSTI $TF-\Delta t$

Výchozí skutečnosti

TČ „vzduch-voda“ jsou charakterizována dvěma závislostmi $TF-\Delta t$ [6], z nichž jedna popisuje hodnoty TF za stavu, kdy na výparníku nevzniká námraza (zkušební podmínky v tab. 1 zvýrazněny červeně a stav dále značen jako -N), a druhá za stavu, kdy námraza vzniká (zkušební podmínky zvýrazněny modře a stav dále značen jako +N). Již z toho je zřejmé, že samotná funkce (1) nemůže jediným argumentem Δt tyto stavy rozlišit. Přejít mezi oběma stavy, tj. hranici mezi oběma stavy dostatečně přesně určuje teplota t_a . Proto je třeba do funkce (1) teplotu t_a přidat jako další argument, který rozhodne, zda funkce bude počítat hodnotu $TF(+N)$ pro stav „s námrazou“ nebo hodnotu $TF(-N)$ pro stav „bez námrazy“. Rozšířená funkce má tvar:

$$TF = fce(\Delta t, t_a) \quad [-] \quad (2)$$

Prakticky je funkce určena jediným polynomem

$$P(n) = K_0(n) + K_1(n) \cdot \Delta t + K_2(n) \cdot \Delta t^2 \quad [-] \quad (3)$$

kde konstanty $K_0(1)$, $K_1(1)$, $K_2(1)$ jsou odvozeny samostatně pro průběh $TF(-N)$ a konstanty $K_0(2)$, $K_1(2)$, $K_2(2)$ samostatně pro průběh $TF(+N)$. Argument t_a rozhodne, zda polynom $P(n)$ se bude počítat s hodnotou $n = 1$ pro $TF(-N)$ nebo $n = 2$ pro $TF(+N)$.

Je samozřejmé, že pro každé TČ „vzduch-voda“ musí být určeny obě posloupnosti konstant $K_n(1)$ a $K_n(2)$.

Tab. 1 „Atestační“ zkušební podmínky podle normy ČSN EN 14511 a podmínek EHPA standardně měřené ve zkušební WPZ v Buchsu. Zvýrazněny jsou provozní stavy „bez námrazy“ – červeně a stavy „s námrazou“ – modře.

Měření	A10/W35	A7/W35	A2/W35	A-7/W35	A-15/W35	A7/W45	A20/W55	A7/W55	A-7/W55
Δt	25	28	33	42	50	38	35	48	62

Pracovní oblast kompresoru a TČ

Podrobně bylo popsáno [7], že každý kompresor má vymezenou určitou pracovní oblast, ve které je zaručena jeho vysoká spolehlivost a životnost. Vně této oblasti musí být jeho funkce blokována. Pracovní oblast každého kompresoru je ovlivněna chladivem, s nímž okruh TČ pracuje a je určena charakteristikou kompresoru.

V souřadnicích $Y = t_k$ a $X = t_o$ je pracovní oblast ohraničena lomenou čarou vymežující kombinací přípustných teplot vnitřního děje, tj. teplot kondenzačních t_k a vypařovacích t_o . Hranice je principiálně vyjádřena funkcí $t_k = F(t_o)$. Důležitou částí hranice jsou levá horní šikmá čára, která určuje takovou kombinaci teplot t_k a t_o , při níž je dosažena nejvyšší přípustná výtláčná teplota kompresoru (která je jedním z limitujících parametrů) a horní vodorovná čára, která určuje takovou teplotu t_k , na jejíž korespondující tlak $p_k = fce(t_o)$ je kompresor dimenzován.

Pracovní oblast TČ získáme posunutím pracovní oblasti kompresoru a to v kladném směru osy X o hodnotu Δt_V a v záporném směru osy Y o hodnotu Δt_K . Hodnoty Δt_V a Δt_K vyjadřují charakteristické pracovní teplotní rozdíly, respektive teplotní ztrátu vnějšího děje, oproti ději vnitřnímu v obou základních výměnících TČ. Teplotní ztráta ve výparníku Δt_V je dána vztahem $\Delta t_V = t_a - t_o$, teplotní ztráta v kondenzátoru Δt_K je dána vztahem $\Delta t_K = t_k - t_w$. Celková teplotní ztráta vnějšího děje oproti vnitřnímu ději v okruhu TČ je dána součtem obou hodnot $\Delta t_C = \Delta t_K + \Delta t_V$. Přitom platí, že:

$$\Delta t_C = \Delta t_K + \Delta t_V = t_k - t_w + t_a - t_o = t_k - t_o - (t_w - t_a) = \Delta t_i - \Delta t_e \quad [K] \quad (4)$$

Pracovní oblast TČ je vymezena kombinací přípustných teplot vnějšího děje t_w a t_a . Hranice je principiálně vyjádřena funkcí $t_w = F(t_a)$, která je definována pěti konstantami $K_0(3)$ až $K_4(3)$. Konstanty definují postupně hranici svislou $t_{a,min} = K_0(3)$, šikmou $t_{w,max} = K_1(3) + K_2(3) \cdot t_a$, vodorovnou $t_{w,max} = K_3(3)$ a maximální přípustnou hodnotu $t_{a,max} = K_4(3)$, odpovídající maximální přípustné teplotě $t_{o,max}$. Při shodných teplotních stupnicích pro pracovní oblast kompresoru a TČ pak osa X vyjadřuje obě teploty t_o i t_a a osa Y obě teploty t_k i t_w .

Protože platí, že $\Delta t = t_w - t_a$, pak hodnotu $t_w = \Delta t + t_a$, která je s hodnotou t_a druhou potřebnou pro zjištění, zda aktuální stav, kdy je požadována funkce TČ, leží uvnitř nebo vně pracovní oblasti TČ, přímo určují oba argumenty Δt , t_a funkce (2). Vyhodnocení stavu zajistí filtr, vestavěný do funkce, který obsahuje posuzovací kritéria pro oba parametry t_a a $t_w = \Delta t + t_a$.

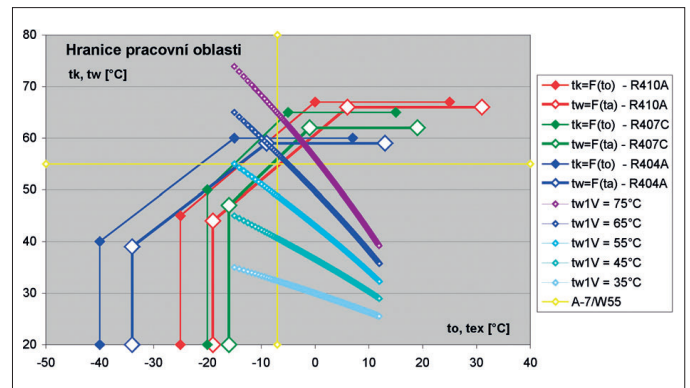
Je samozřejmé, že tak, jak musí být pro každé TČ určena posloupnost konstant $K_n(1)$ a $K_n(2)$ charakterizující závislost $TF-\Delta t$, musí být určena i posloupnost konstant $K_n(3)$, charakterizující pracovní oblast TČ.

Aby se funkce zobecnila a mohla použít pro jakékoliv TČ, musí se do funkce (2) přidat další argument, podle kterého se provede výběr všech potřebných konstant voleného TČ. Funkce pak bude mít tvar:

$$TF = fce(TČ, \Delta t, t_a) \quad [-] \quad (5)$$

kde argument TČ je např. pořadové číslo v databázi sledovaných TČ.

Pracovní oblast kompresoru je ovlivněna především termodynamickými vlastnostmi použitého chladiva. Protože v protokolech měření z WPZ Buchs [3] nejsou uvedeny typy použitých kompresorů, předpokládá se pro účely tohoto článku, že pracovní oblast bude pro všechna TČ pracující se stejným chladivem shodná. Pro vymezení pracovní oblasti kompresorů pro tři nejčastěji používaná chladiva R404A, R407C a R410A byly použity spirálové kompresory Copeland. Pro vymezení pracovní oblasti TČ je pak potřeba definovat hodnotu Δt_C a její obě složky $\Delta t_V + \Delta t_K$. Pro zjednodušení se uvažuje, že málo proměnný parametr Δt_C je konstantní a je vyjádřen velmi příznivou hodnotou $\Delta t_C = \Delta t_V + \Delta t_K = 7 \text{ K}$ v členění 6 + 1 pro chladivo R404A a R410A a v členění 4 + 3 pro chladivo R407C s tzv. teplotním sklu-

Obr. 1 Pracovní oblasti kompresorů a TČ pro tři chladiva: R404A, R407C, R410A. Zvýrazněny jsou zkušební podmínky A-7/W55. Zakresleny jsou průběhy teplot otopné vody při ekvitermní regulaci pro pět návrhových teplot t_{w1V} .

zem. Práce s takto definovanou hranicí TČ výpočet zjednodušuje, sice za cenu určité malé chyby, ale hodnoty Δt_C , Δt_V a Δt_K jsou voleny tak, aby výpočet nebyl znevýhodněn, ale jen málo zvýhodněn.

Takto popsané pracovní oblasti vybraných kompresorů, charakterizující vybraná chladiva a z nich odvozené pracovní oblasti TČ pracující s těmito chladivými jsou znázorněny na obr. 1. V diagramu jsou zvýrazněny teploty $t_a = -7 \text{ °C}$ a $t_w = 55 \text{ °C}$, aby bylo zřejmé, že podmínky „atestačního“ měření A-7/W55 leží prakticky na hranici pracovní oblasti TČ s chladivem R410A a R407C. Do diagramu jsou zakresleny i průběhy teploty otopné vody t_{w1V} při ekvitermní regulaci pro pět návrhových teplot otopné vody $t_{w1V} = 35, 45, 55, 65$ a 75 °C , při vnější výpočtové teplotě $t_{exV} = -15 \text{ °C}$ a vnitřní výpočtové teplotě $t_{inV} = 21 \text{ °C}$. Průběhy ekvitermní teploty otopné vody závisí na okrajových podmínkách daného případu, a jsou dány vztahem

$$t_{w1V} = fce(t_{exV}, t_{inV}, t_{w1V}, \Delta t_{w1V}, n, t_{exA}) \quad [°C] \quad (A)$$

kde je

- t_{inV} – vnitřní výpočtová teplota objektu
- t_{w1V} – návrhová výstupní teplota otopné vody z TČ při teplotě t_{exV}
- Δt_{w1V} – návrhové ochlazení vody v otopné soustavě při teplotě t_{exV}
- n – exponent charakterizující danou otopnou soustavu
- t_{exA} – aktuální vnější teplota

Součinitel n je definován ve známém vztahu, popisujícím výkon otopné soustavy, respektive otopných těles

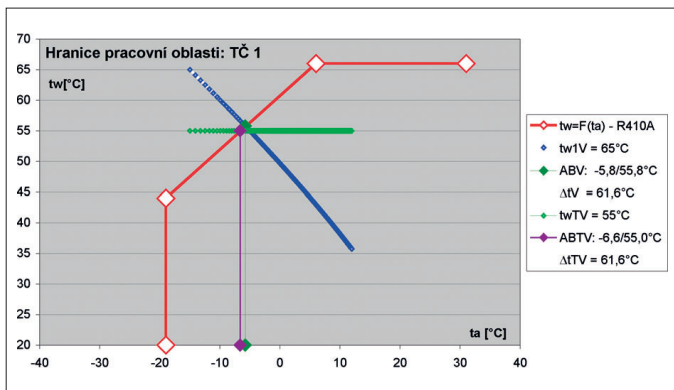
$$Q_{os} = Q_{osV} (\Delta t_{os} / \Delta t_{osV})^n \quad [kW] \quad (B)$$

kde je

- Q_{osV} – návrhový topný výkon při návrhových teplotách t_{exV} a t_{inV}
- Δt_{os} – teplotní rozdíl mezi střední teplotou otopného tělesa (otopné vody v tělese) a teplotou vzduchu ve vytápěném prostoru
- Δt_{osV} – dtto při návrhových teplotách t_{exV} a t_{inV}

Při poklesu teploty t_a v průběhu otopného období potřebná teplota otopné vody t_{w1V} roste. Pokud dosáhne hranice pracovní oblasti, musí být funkce kompresoru přerušena a do provozu musí být uveden bivalentní zdroj. Stav kdy k tomu dojde je charakterizován teplotami alternativní bivalence t_{aAB} a t_{wAB} , které závisí u voleného TČ na okrajových podmínkách daného případu.

Je třeba poznamenat, že pracovní oblast kompresoru a TČ je velmi významný atribut každého TČ. Z obr. 1 je zřejmé, že jen konstatování, že TČ „vzduch-voda“ je schopno dosáhnout určité relativně vysokou teplotu např. $t_w = -66 \text{ °C}$ u chladiva R410A, je z pohledu vytápění zavádějící. Obr. 1 názorně ukazuje, že tato teplota se může dosáhnout jen při teplotách $t_a > 6 \text{ °C}$, naopak při teplotě $t_a = t_{exV} = -15 \text{ °C}$, se může dosáhnout

Obr. 2 Pracovní oblasti kompresorů a TČ pro tři chladiva: R404A, R407C, R410A. Zvýrazněny jsou zkušební podmínky A-7/W55. Zakresleny jsou průběhy teplot otopné vody při ekvitermní regulaci pro pět návrhových teplot t_{w1V} .

pouze teplota $t_w = 44 \text{ °C}$. Každý výrobce by proto měl alespoň rámcově pro každou návrhovou teplotu otopné vody t_{w1V} deklarovat odpovídající teploty alternativní bivalence.

Rozšíření pracovní oblasti kompresorů a TČ umožňují kompresory EVI, přesněji kompresory se systémem EVI (Evaporated Vapour Injection), respektive okruhy s kompresory umožňujícími „vstřík“ přehřátých par chladiva. Rozšíření se projevuje při stálé teplotě $t_{w,max} = K_3(3)$ dané horní vodorovnou čarou posunem levě šikmé čáry dále vlevo a jejím „zarovnáním“ k teplotě $t_{a,min} = K_0(3)$. Posun je dán tím, že systém EVI snižuje výtlačnou teplotu kompresoru. Posun můžeme charakterizovat hodnotou Δt_{PO} (viz obr. 3). Aby se funkce (5) mohla použít i pro analytické účely, tj. aby se mohl sledovat vliv rozšíření pracovní oblasti, např. použitím kompresorů EVI, je funkce doplněna o další argument a to o Δt_{PO} , který charakterizuje posun a rozšíření pracovní oblasti. Takto pozměněná funkce má tvar

$$TF = fce(T\check{C}, \Delta t_{PO}, \Delta t, t_a) \quad [-] \quad (6)$$

Jen dodejme, že i kompresory a TČ s kompresory EVI jsou popsány s dostatečnou přesností závislostí $TF-\Delta t$.

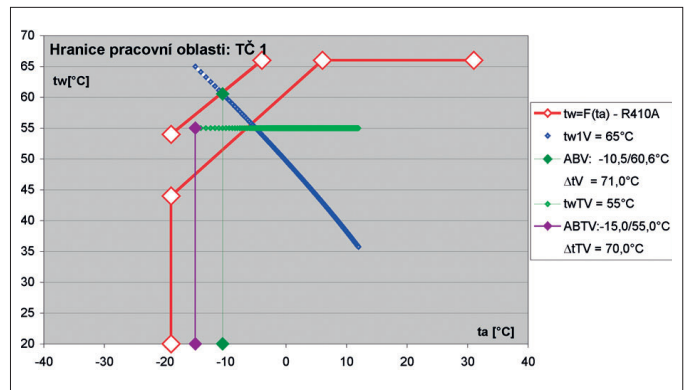
Rozdíl mezi teplotami alternativní bivalence pro vybrané TČ s určitým chladivem a kompresorem standardním a fiktivním EVI, tj. standardním, u kterého je pracovní oblast rozšířena posunem hranice o Δt_{PO} je patrný z obr. 2 a 3.

Jak se rozšíření pracovní oblasti a změna teplot alternativní bivalence projevuje na energetickém efektu TČ budeme sledovat později.

Závěrem tohoto odstavce je třeba naznačit, jak se v reálném provozu TČ pracovní oblast skutečně sleduje a vyhodnocuje. Provádí to řídicí systém TČ. Ten sleduje především parametry vnitřního děje (např. výtlačnou teplotu kompresoru, sací a výtlačný tlak a další), porovnává je s nastavenými přípustnými hodnotami provozními a havarijními a při zjištění nesouladu TČ vypíná „provozně“ – bez potřeby ručního restartu (resetu), nebo „havarijně“ – při zjištění závažného nesouladu, zpravidla se signalizací a následně potřebným ručním restartem (resetem).

Vliv teploty t_a na závislost $TF-\Delta t$

Pracovní oblast je limitována dalšími faktory [7], které můžeme zredukovat ohraničením oblasti maximální přípustnou vypařovací teplotou t_{oM} . Nepřekročení této hodnoty je v reálu zajištěno řízením přívodu chladiva do výparníku expanzním ventilem. Expanzní ventil disponuje schopností označovanou jako MOP (Maximum Operating Pressure), která tento požadavek zajišťuje tím, že za stavu, kdy vlivem autoregulace okruhu TČ má vypařovací teplota t_o tendenci k překročení hodnoty t_{oM} , přepouští do výparníku jen takové množství chladiva, které zaručí, že teplota t_{oM} nebude překročena. S dostatečnou přesností můžeme tuto hranici pro pracovní oblast TČ definovat určitou teplotou t_{aM} ($t_{aM} = \sim 15 \div 20 \text{ °C}$), a funkci (6) musíme upravit tak, že při teplotách $t_a > t_{aM}$ nahrazuje zadanou hodnotu Δt hodnotou $\Delta t = t_w - t_{aM}$. Ve funkci (6) je nastavena fixní hodnota $t_{aM} = 20 \text{ °C}$. U TČ,

Obr. 3 Hranice pracovní oblasti voleného TČ při teplotě otopné vody t_{w1V} pro vytápění a t_{wTV} pro přípravu TV. TČ s fiktivním kompresorem EVI – posun $\Delta t_{PO} = 10 \text{ K}$. Teploty alternativní bivalence: $ABV = -10,5/60,6 \text{ °C}$, $ABTV = -15,0/55,0 \text{ °C}$

u kterých je konstanta $K_3(1) < 1$ (viz další odstavce) je hodnota $t_{aM} = 15 \text{ °C}$. Pokud se ukáže potřebné, mohla by být hodnota t_{aM} definována další konstantou, např. $K_0(4)$.

Vzhledem k tomu, že při teplotách $t_a > t_{aM}$ se využívá TČ ve vytápěcím systému jen pro přípravu TV (případně např. pro ohřev bazénové vody) i vzhledem k malé četnosti výskytu těchto teplot i malému podílu tepla potřebného za tohoto stavu k celoroční potřebě tepla, je případná nepřesnost způsobená ne zcela přesným vyjádřením funkce MOP teplotou t_{aM} zanedbatelná.

Vliv náplně chladiva na závislost $TF-\Delta t$

Při analýze závislosti $TF-\Delta t$ sledovaných TČ (viz úvod) bylo u šesti z devíti sledovaných TČ zjištěno, že naměřená hodnota TF při podmínkách měření A20/W55 je nižší, než odpovídá závislosti $TF-\Delta t$. Vysvětlení podložené měření má i své teoretické, respektive termodynamické zdůvodnění. Stručně jej můžeme popsat takto:

Náplň chladiva ve výparníku určují podmínky vnitřního děje, tj. teplota vypařovací t_o a kondenzační t_k . Ty následně určují suchost chladiva po seškrčení do výparníku a měrný objem po seškrčení. Ten spolu s měrným objemem chladiva na výstupu z výparníku určuje potřebnou funkční náplň chladiva. Pro tři sledovaná chladiva je (za určitých zjednodušujících předpokladů) znázorněna na obr. 4 závislost poměrné náplně chladiva ve výparníku $M = fce(t_o, t_k)$ jako parametrická závislost poměrné náplně M na teplotě kondenzační t_k s teplotou vypařovací t_o jako parametrem. Parametr se zvyšuje zezdola (z hodnoty $t_o = -20 \text{ °C}$) směrem nahoru (na hodnotu $t_o = +10 \text{ °C}$). Za $M=100 \text{ %}$ byla volena náplň při teplotách $t_k = 65 \text{ °C}$ a $t_o = 10 \text{ °C}$. Z diagramu je zřejmé, že náplň chladiva mnohem více ovlivňuje teplota vypařovací t_o , než teplota kondenzační t_k . Při proměnných teplotách vnitřního děje v průběhu roku se náplň mění ve velice širokém rozmezí, přitom rozdíly narůstají se zvyšující se teplotou t_o . Okruh TČ musí být proto řešen tak, aby se rozdíly náplně vyrovnávaly v jiné části okruhu. K tomu zpravidla slouží sběrač kapalného chladiva. Průběhy znázorněné v diagramu jsou překvapivé v tom, že jsou při různých chladivech jen málo odlišné.

Většina výrobců TČ se snaží z řady důvodů (blíže nerozebíraných) aby náplň chladiva (a objem sběrače) byla co nejmenší. Tak se může stát, že při vyšších vypařovacích teplotách t_o , které jsou provázány zpravidla vyššími teplotami kondenzačními t_k , nebude potřebné množství chladiva pro výparník k dispozici. K expanznímu ventilu pak přichází a do výparníku se škrtní směs kapalného chladiva a páry. Oběhové množství chladiva se tak zmenšuje a při prakticky stejném příkonu se snižuje topný výkon a tím i TF .

Podobnou situaci ale může způsobit i expanzní ventil s funkcí MOP, který při vypařovacích teplotách vyšších než nastavený MOP, přepouští menší množství chladiva, než by odpovídalo výkonovým možnostem výparníku. Tomu napovídá i skutečnost, že pro některé kompresory a chladivo teplota $t_a = 20 \text{ °C}$ leží za hranicí, kdy funkce MOP vchází v činnost.

Aby nebyla závislost $TF-\Delta t$ pro stavy „bez námrazy“ nežádoucím způsobem zkreslena nekorespondujícím měřením při A20/W55, je pro stanove-

ní polynomu $P(-M)$ hodnota TF tohoto měření vynechána. Skutečnost, zda k popsanému snížení dochází a jak velké toto snížení je, je definováno další konstantou $K_3(1)$, která je podílem hodnoty TF měřeného a vypočteného ze závislosti $TF-\Delta t$. Funkce (6) je pak upravena tak, že při teplotě $t_a = 20^\circ\text{C}$ je vypočtený TF ze závislosti $TF-\Delta t$ korigován konstantou $K_3(1)$. Pokud měření při A20/W55 koresponduje se závislostí $TF-\Delta t$ platí, že $K_3(1) = 1$.

Ohraničení argumentu Δt závislosti $TF-\Delta t$

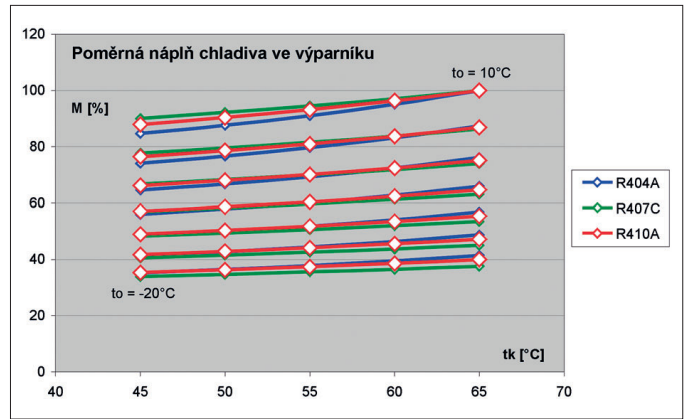
Ze zkušebních podmínek atestačních měření v tab.1 vyplývá, že největší hodnota Δt , při které měření probíhá je $\Delta t = 62\text{ K}$. Z obr. 1 je zřejmé, že reálné budou nejvyšší hodnoty Δt dosaženy při teplotách alternativní bivalence, protože za tohoto stavu bude při nejnižší hodnotě t_a dosažena nejvyšší hodnota t_w . Pro stejnou posloupnost teplot t_{w1V} jako na obr. 1 byly hodnoty Δt při alternativní bivalenci pro všechna sledovaná TČ vyčísleny a jejich průběh znázorněn na obr. 5. Je zřejmé, že nejvyšší hodnota Δt bude dosažena u TČ s chladivem R404A. To je zřejmé i z obr. 1, protože s tímto chladivem lze dosáhnout teplotu $t_w = 55^\circ\text{C}$ i při $t_a = -15^\circ\text{C}$, kdy $\Delta t = 70\text{ K}$.

Pokud budeme sledovat rozšíření pracovní oblasti posunem levé šikmé hranice je zřejmé, že hodnoty Δt narostou. Budeme-li sledovat průběh závislosti $TF-\Delta t$ u všech sledovaných TČ zjistíme, že u většiny má závislost $TF-\Delta t$ při $\Delta t > 62\text{ K}$ technicky zcela logický průběh, tj. TF dále klesá (viz obr. 6). Najdou se ale i taková TČ, že závislost „stagnuje“ nebo se zcela „otáčí“, tj. TF buď zůstává stálý (viz obr. 7) nebo dokonce nelogicky roste (viz obr. 8). TČ podle obr. 8 vykazuje i další technické nelogičnosti. Jednak nebylo měřeno při zkušebních podmínkách A10/W35, tj. při $\Delta t = 25\text{ K}$ (?), jednak při malých Δt ($\Delta t = \sim 25 \div 30\text{ K}$) se obě závislosti $TF(-N)$ a $TF(+N)$ překrývají (kříží), což postrádá technickou logiku. Aby nedošlo ke zkresení výpočtu u TČ podle obr. 7 a jemu podobných při $\Delta t > 62\text{ K}$, byla zavedena další konstanta $K_3(2)$, která omezuje pracovní oblast TČ a závislost $TF-\Delta t$ maximální „logickou“ hodnotou Δt .

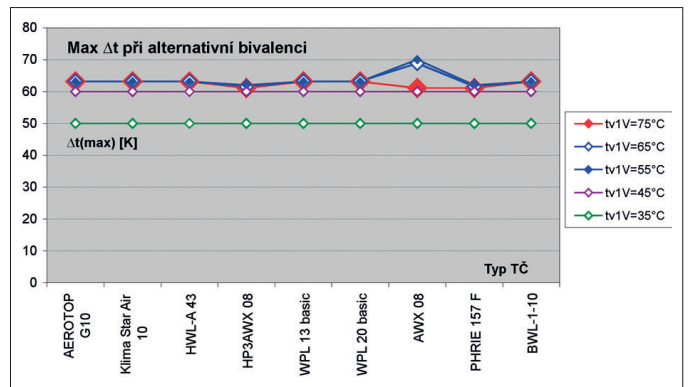
Obecně platí, že pro další potřeby zejména u TČ s kompresory EVI by bylo žádoucí rozšířit zkušební podmínky např. o A-15/W55 s $\Delta t = 70\text{ K}$, nebo A-7/W65 s $\Delta t = 72\text{ K}$. Nezměření při těchto zkušebních podmínkách by naznačovalo, že podmínky leží vně pracovní oblasti TČ.

Přechodové stavy závislosti $TF-\Delta t$

V odstavci „Výchozí skutečnosti“ bylo řečeno a z tab. 1 je zřejmé, že stav „s námrazou“ nastává za zkušebních podmínek při teplotách $t_a \leq 2^\circ\text{C}$ a stav „bez námrazy“ při teplotách $t_a \Rightarrow 7^\circ\text{C}$. Funkce (6) musí být proto upravena tak, aby v rozmezí teplot $t_a = 2^\circ\text{C}$ až 7°C pro zadané Δt zajistila výpočet hodnoty TF s plynulým přechodem a navázáním na obě samostatné závislosti $TF(+N)$ a $TF(-N)$ v obou hraničních hodnotách t_a . To je za-

Obr. 4 Poměrná náplň chladiva ve výparníku $M = fce(t_o, t_w)$ (Parametr t_o roste zdola z hodnoty $t_o = -20^\circ\text{C}$ na hodnotu $t_o = 10^\circ\text{C}$ po 5 K)

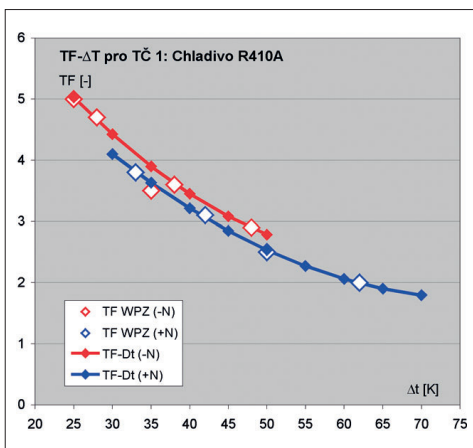

Obr. 5 Maximální hodnoty Δt při alternativní bivalenci, při ekvitermní regulaci teploty otopné vody v posloupnosti návrhových teplot otopné vody t_{w1V} při $t_{exV} = -15^\circ\text{C}$ a $t_{mV} = 21^\circ\text{C}$

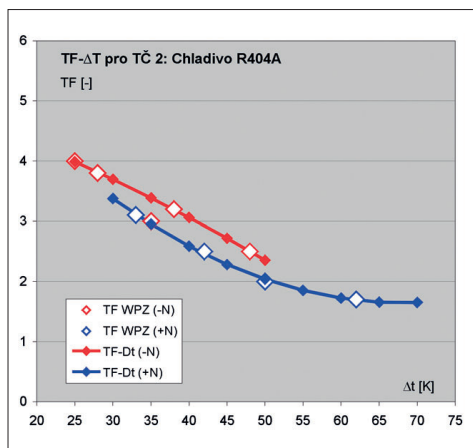
jištěno tak, že výpočet TF se realizuje „pákovým“ pravidlem z hodnot $TF(+N) = fce(\Delta t)$ a $TF(-N) = fce(\Delta t)$, tedy principiálně vztahem:

$$TF = TF(+N) + (TF(-N) - TF(+N)) \cdot (t_a - 2)/5$$

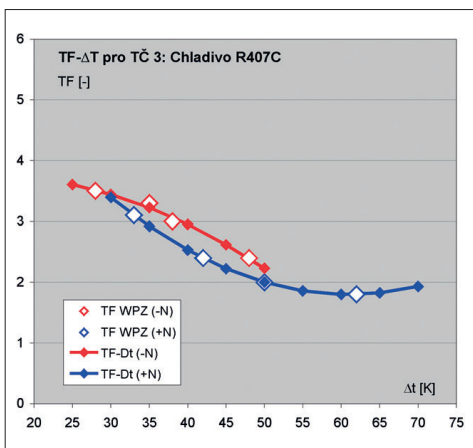
Vzhledem k tomu, co bylo řečeno v odstavci „Vliv náplně chladiva na závislost $TF-\Delta t$ “ musí být podobným způsobem řešeno i okolí bodu s $t_a = 20^\circ\text{C}$. Pro zjednodušení se předpokládá, že při této teplotě se dosahuje plné snížení TF popsané ve zmíněném odstavci. Nad touto teplotou, tj. při $t_a > 20^\circ\text{C}$ se předpokládá, že v činnosti je již i funkce expanzního ventilu MOP a funkce (6) vyhodnocuje hodnotu TF pro $\Delta t = t_w - 20$. Pod tuto teplotu je volen interval do teploty $t_a = 15^\circ\text{C}$, při které se předpokládá, že je to maximální teplota, při níže se ještě nepro-

Obr. 6 Závislost $TF-\Delta t$ voleného TČ vykazující technicky logický průběh i při $\Delta t > 62\text{ K}$, tj. i při vyšším Δt než maximálním, měřeném $\Delta t = 62\text{ K}$

Obr. 7 Závislost $TF-\Delta t$ voleného TČ vykazující technicky zcela logický průběh při $\Delta t > 62\text{ K}$, tj. TF při vyšším Δt než maximálním, měřeném $\Delta t = 62\text{ K}$ stagnuje

Obr. 8 Závislost $TF-\Delta t$ voleného TČ vykazující technicky nelogický průběh při $\Delta t > 62\text{ K}$, tj. TF při vyšším Δt než maximálním, měřeném $\Delta t = 62\text{ K}$ roste

jeví vlivy již popsané. Funkce (6) musí být proto upravena tak, aby v rozmezí teplot $t_a = 15\text{ °C}$ až 20 °C pro zadané Δt zajistila výpočet hodnoty TF s plynulým přechodem a navázáním na obě závislosti vně tohoto intervalu. To je opět zajištěno tak, že výpočet TF se realizuje „pákovým“ pravidlem z hodnot $TF(15) = fce(\Delta t)$ a $TF(20) = K_3(1) \cdot fce(\Delta t)$, tedy principiálně vztahem:

$$TF = TF(20) + (TF(15) - TF(20)) \cdot (t_a - 15) / 5$$

Upravená a rozšířená závislost $TF-\Delta t$

Předchozí odstavce popisují všechny provedené úpravy funkce (1), jejíž konečný tvar je popsán rovnicí (6).

Funkce v obecném tvaru je jednoznačně deklarována pro každé TČ, jehož parametry jsou určeny „atestačním“ měřením. Pro jednoznačnou deklaraci funkce je třeba:

- z hodnot TF zjištěných „atestačním“ měřením:
  - určit konstanty $K_0(1)$, $K_1(1)$, $K_2(1)$ definující $TF(-M) = P(1)$ pro stavy „bez námrazy“;
  - současně určit konstantu $K_3(1)$ charakterizující nesoulad $TF(-M)$ při A20/W55;
  - určit konstanty $K_0(2)$, $K_1(2)$, $K_2(2)$ definující $TF(+M) = P(2)$ pro stavy „s námrazou“
  - současně určit konstantu $K_3(2)$ ohraničující „logickou“ část $TF(+M)$
- z charakteristiky kompresoru vymezením pracovní oblasti kompresoru:
  - následně pro hodnoty Δt_K a Δt_V (volené či ověřené měřením) vymezením pracovní oblasti TČ
  - pro tu určit konstanty $K_0(3)$ až $K_4(3)$ definující hranici pracovní oblasti TČ funkcí $t_w = F(t_a)$

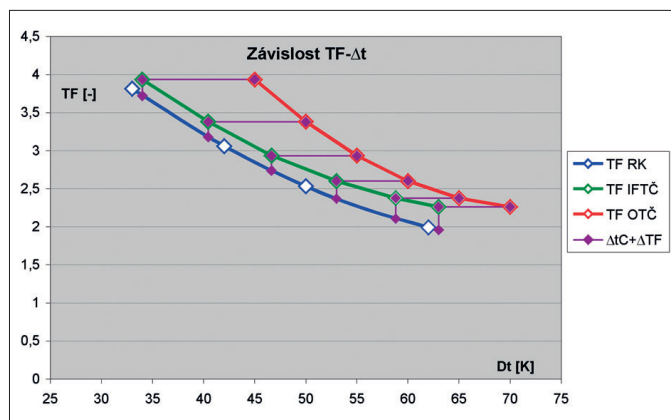
Uvedených třinácti konstant, tj. čtyři $K_n(1)$, čtyři $K_n(2)$ a pět $K_n(3)$ charakterizuje plně a jednoznačně každé TČ. Zjištěné konstanty se zapisují do databáze podle předem stanoveného protokolu.

Prakticky pracuje funkce (6) tak, že podle prvního zadaného argumentu TČ (kterým bude vesměs pořadí v databázi TČ) se načtou z databáze obě posloupnosti konstant $K_n(1)$ a $K_n(2)$ charakterizující závislosti $TF-\Delta t$, respektive určujících polynomy $P(1)$ a $P(2)$ a posloupnost konstant $K_n(3)$ vymezením pracovní oblasti TČ, respektive určujících hraniční funkce $t_w = F(t_a)$. Podle dalších dvou argumentů Δt a t_a pak funkce nejprve rozhodne, zda stav odpovídající těmto argumentům leží v pracovní oblasti TČ. Pokud ano, pak vyhodnotí, v kterém z pěti intervalů – ohraničených teplotami $t_a = 2, 7, 15$ a 20 °C – zadaná hodnota t_a leží a následně provede výpočet hodnoty TF pro zadané argumenty. Pokud ne, pak určí hodnotu $TF = 1$. Vliv rozšíření pracovní oblasti, např. použitím kompresorů EVI se dá analyzovat volbou argumentu Δt_{PO} .

Protože v publikované databázi „atestačních“ měření WPZ není u TČ uveden typ kompresorů, nemusí být pracovní oblast TČ definovaná popsáním způsobem, určena zcela přesně. Jistě by bylo výhodné, kdyby databáze TČ zkušebny WPZ Buchs obsahovala i údaj o typu kompresoru, nebo ještě lépe, kdyby pracovní oblast byla pro každé TČ přímo definována výrobcem. K tomu by mohly posloužit zavedené konstanty $K_n(3)$.

ZÁVISLOST $TF-\Delta t$ KOMPRESORU A TČ

Podobně jako jsme odvodili pracovní oblast TČ z pracovní oblasti kompresoru, můžeme odvodit i závislost $TF-\Delta t$ pro TČ ze závislosti $TF-\Delta t$ kompresoru. Známe-li-li v souřadnicích $Y = TF$ a $X = \Delta t$ křivku popisující závislost $TF-\Delta t$ reálného kompresoru, pak posunutím této křivky v záporném směru osy X o Δt_C získáme závislost $TF-\Delta t$ ideálního TČ. Protože vlastní TČ má příkon vyšší než samotný kompresor (potřebný pro transport ochlazené látky ve výparníku, ohřívání látky v kondenzátoru a řídicí systém) ale i vlivem tlakových ztrát v okruhu, se sníží TF oproti závislosti

Obr. 9 Vztah mezi závislostmi $TF-\Delta t$ reálného kompresoru ($TF RK$), ideálního ($TF IFTČ$) a optimálního ($TF OTČ$) TČ. Úsečky $\Delta t_C + \Delta TF$ znázorňují posuny výchozí závislosti ($TF RK$)

$TF-\Delta t$ ideálního TČ o hodnotu ΔTF . Za stavu, kdy na výparníku vzniká námraza, se vlivem odtávání TF dále zmenší a hodnota ΔTF vzroste. Posunem závislosti $TF-\Delta t$ ideálního TČ v záporném směru osy Y o ΔTF získáme závislost $TF-\Delta t$ optimálního TČ, tj. závislost kterou získáme „atestačním“ měřením. Závislost $TF-\Delta t$ reálného TČ, respektive TČ v reálných podmínkách, která by respektovala nejen vlivy „uvnitř“ ale i „vně“ TČ, by byla dále posunuta v záporném směru osy Y .

Pro určitý konkrétní kompresor a TČ a stavy „s námrazou“ jsou výchozí závislost $TF-\Delta t$ reálného kompresoru ($TF RK$) a posuny do stavu ideálního ($TF IFTČ$) a optimálního TČ ($TF OTČ$) znázorněny na obr. 9. Protože účelem obrázku je především popsat vztahy mezi reálnými (změřenými) závislostmi $TF RK$ a $TF OTČ$, byl posun Δt_C (a z něho vyplývající posun ΔTF) záměrně volen tak, aby zvýraznil předchozí komentované skutečnosti. Závislost posunutá o Δt_C je proto označena jako závislost ideálního fiktivního TČ ($TF IFTČ$).

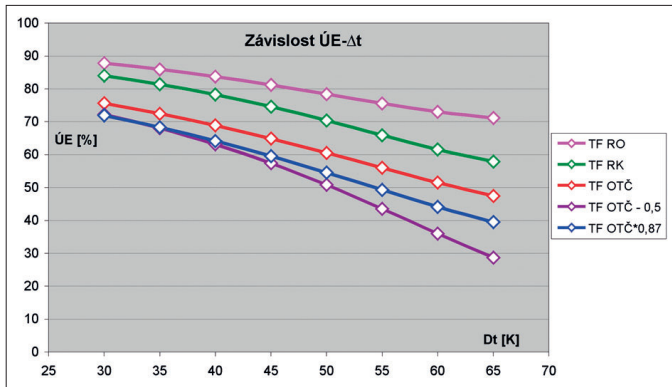
Je zřejmé, že zvyšování hodnoty Δt , ke kterému bude při ekvitermně řízené teplotě otopné vody docházet ve smyslu obr. 1 při klesající teplotě t_a , bude provázána nárůstem hodnoty ΔTF . A to proto, že energetická náročnost odtávání roste s poklesem teploty t_a .

TOPNÝ FAKTOR A ÚSPORA ENERGIE

Není neobvyklé, respektive spíše je obvyklé, že se předpokládá, že úspora energie je úměrná topnému faktoru. Tak tomu není a tento předpoklad výrazně zkresluje význam topného faktoru. Snadno se dá odvodit [8], že relace mezi úsporou energie $ÚE$ a TF je dána následujícím vztahem: $ÚE [\%] = 100 - 100/TF$. Z tohoto vztahu vyplývá, že např. zvýšením $TF = 3$ o 50 %, tj. na $TF = 4,5$ se $ÚE(3) = 66,6\%$ zvýší na $ÚE(4,5) = 77,7\%$, tj. jen o 11,1 %, tedy nikoliv o 50 %.

Podobně jak se dá znázornit závislost $TF-\Delta t$, může se znázornit i závislost $ÚE-\Delta t$. Pro TČ popsané závislostí $TF-\Delta t$ na obr. 6 je závislost $ÚE-\Delta t$ pro oblast „s námrazou“ zobrazena na obr. 10 (značená $TF OTČ$). Závislost $ÚE-\Delta t$ dává mnohem lepší představu o energetickém efektu TČ, než závislost $TF-\Delta t$.

V zájmu objektivit je třeba zopakovat, že ať už hodnoty TF nebo následně $ÚE$ získané „atestačním“ měřením představují v reálném provozu nedosažitelné optimum (závislost je značena $TF OTČ$). Řada dalších vlivů způsobuje, že TF se dále snižuje. Chceme-li si alespoň orientačně bez podrobného (obtížného a nepřesného) výpočtu udělat představu o vlivu tohoto snížení na $ÚE$, můžeme to provést v podstatě dvojnásobným způsobem. Buď určitým konstantním snížením TF (zde bylo voleno snížení o $\Delta TF = 0,5$), nebo určitým poměrným snížením TF (zde byl voleno při výchozím $TF = 3,8$ odpovídající poměrné snížení $3,3/3,8 = 0,87$). Zobrazení závislosti $ÚE-\Delta t$ pro oba způsoby snížení TF v obr. 10 nám umožňuje alespoň rámcově posou-

Obr. 10 Závislosti $\dot{U}E-\Delta t$ platné pro TČ s chladivem R407C popsané závislosti $TF-\Delta t$ na obr. 6.

Při shodě $\Delta t_i = \Delta t_e$ jsou uvedeny závislosti:

$TF RO$ – Rankinova oběh (teoretické maximum parního oběhu)

$TF RK$ – reálného kompresoru (teoretické maximum TČ s tímto kompresorem)

$TF OTČ$ – optimum zjištěné „atestačním“ měřením

$TF OTČ - 0,5$ – TČ při reálných podmínkách (1. vyjádření)

$TF OTČ \times 0,87$ – TČ při reálných podmínkách (2. vyjádření)

dit, v jakém pásmu lze očekávat zhoršenou reálnou $\dot{U}E$ oproti optimu zjištěnému „atestačním“ měřením (závislosti jsou značeny $TF OTČ - 0,5$ a $TF OTČ \times 0,87$).

Abychom dokreslili všechny souvislosti, je do obr. 10 dále zakreslena při Δt_i shodném s Δt_e jednak závislost $\dot{U}E-\Delta t$ Rankinova oběhu (značená $TF RO$) – ta představuje teoretické maximum parního oběhu, jednak závislost $\dot{U}E-\Delta t$ reálného kompresoru (značená $TF RK$) – ta představuje teoretické maximum TČ s tímto kompresorem. Rozdíl mezi závislostmi $TF RK$ a $TF OTČ$ dokládá, jak teplotní ztráty na výměnících a další tlakové a energetické ztráty v okruhu snižují možnosti reálného kompresoru v daném TČ. Snižování tohoto rozdílu je věcí dalšího vývoje TČ. Rozdíl mezi závislostmi $TF RC$ a $TF RK$ dokládá, jak se blíží reálný kompresor dokonalosti teoretického Rankinova oběhu. Snižování tohoto rozdílu je věcí dalšího vývoje kompresorů. Další závěry z tohoto obrázku si jistě vyvodí každý čtenář sám.

Závěrem stručně uvedme skutečnosti, které v reálném provozu snižují TF oproti TF určenému „atestačním“, měřením:

- Změřený TF zahrnuje příkony potřebné pro provoz „uvnitř“ vlastního TČ, tedy kromě příkonu kompresoru, i příkon ventilátoru, příkon řídicího systému a cirkulačního čerpadla zajišťujícího průtok kondenzátorem. Nezahrnuje ale příkony „vně“ TČ, tedy příkony zajišťující cirkulaci otopné vody ve vytápěcím systému nebo výměníku pro ohřev TV případně dalších výměnících, např. pro ohřev bazénové vody. Tyto příkony snižují TF relativně tím více, s čím nižším TF dané TČ pracuje.
- TF je měřen za normativně stanovených podmínek pro průtok otopné vody a relativní vlhkost vzduchu. Změna těchto podmínek vede ke změně TF . Např. nižší než normativní vlhkost vede k poklesu TF z toho důvodu, že přestup tepla na výparník se snižuje a autoregulace chladicího okruhu způsobí pokles vypařovací teploty se všemi nepříznivými důsledky z toho plynoucími. Protože normativně určená relativní vlhkost je stanovena poměrně vysoko, např. 84 % při A2/W35, při reálné vlhkosti v našich podmínkách cca 70 %, kterou je možno za těchto podmínek očekávat [4], bude TF menší.
- U TČ sledované koncepce, tj. „venkovní kompaktní“, která jsou pro úsporu místa potřebného pro instalaci vesměs konstruována se svislým výparníkem, ovlivňuje parametry, a tedy i TF , umístění TČ ve vztahu ke směru větru. Při nevhodné orientaci může vítr, tedy přirozené proudění vzduchu, výrazně negativně ovlivnit TF , protože omezi nucené proudění vzduchu výparníkem zajišťované ventilátorem.
- Ohřev TV v akumulacím zásobníku je spojen v čase se značnými tepelnými ztrátami. V objektech s nízkoteplotní otopnou soustavou probíhá ohřev TV při TF podstatně nižších než vytápění. Příprava TV

tedy snižuje TF celého vytápěcího systému. A to tím více, čím větší je podíl potřeby tepla pro přípravu TV na celkové potřebě. Negativní vliv přípravy TV na TF se projeví zejména v „málo“ či nízkooenergetických objektech.

Problematika přípravy TV je i jinak složitá. Energetický efekt závisí i na tom, zda se teplota TV udržuje stále na „pohotovostní“ hodnotě, nebo zda se ohřev zajišťuje až po vybití akumulátoru.

- Otopná soustava ovlivňuje TF jednak přímo (závislosti $TF-\Delta t$), jednak nepřímo tím, že při vyšší teplotě otopné vody se „vnitřní“ parametry TČ, tj. teplota vypařovací a kondenzační posunou na hranici pracovní oblasti použitého kompresoru [7, 8] při vyšší teplotě vzduchu, tj. při vyšší teplotě bivalence. TČ je pak odstaveno a v činnost vchází bivalentní zdroj, vesměs elektrokotel s $TF = 1$. To opět snižuje TF celého vytápěcího systému, protože bivalentní zdroj bude v provozu delší dobu. Samozřejmě to plně platí i o přípravě TV.
- Optimální energetický efekt TČ pro vytápění se zajišťuje ekvitermní regulací teploty otopné vody. Některé způsoby této regulace mohou být rovněž provázány zhoršováním TF .

ZÁVĚR

Při hledání jednoduchého způsobu určení ukazatele SPF , respektive RTF bylo zjištěno, že závislost $TF-\Delta t$ je pro tento účel velice vhodná. Sama určující funkce $TF = fce(\Delta t)$ ale nedávala možnost posouzení a vyhodnocení všech potřebných souvislostí. Až podrobná analýza ukázala, o které další argumenty je potřeba funkci rozšířit, aby jednak dostatečně přesně rozlišila stavy „bez námrazy“ a „s námrazou“, jednak rozpoznala, zda se aktuální stav nachází uvnitř nebo vně pracovní oblasti TČ. Takto rozšířená funkce výrazně zjednodušuje určení ukazatele SPF , respektive RTF . Mnohem názornější představu o celoročním energetickém efektu TČ pak podává roční poměrná úspora energie RUE . Tito ukazatelé se mohou určit pro jakékoliv okrajové podmínky a jedinou hodnotou tak zohledňují nejen vlastnosti TČ jako zdroje tepla, ale i vlastnosti odběru tepla, tj. specifčnost každého řešeného případu.

Metodice vyhodnocení ukazatelů RTF a RUE pomocí rozšířené závislosti $TF-\Delta t$ a jejímu využití jednak pro posouzení vlivu volených okrajových podmínek při návrhu vytápěcího systému na energetický efekt systému, jednak pro porovnání energetického efektu vytápěcích systémů s různými TČ mezi sebou bude věnován samostatný článek.

Kontakt na autora: klazar@lit.cz

Použité zdroje:

- ČSN EN 14511-1 až 4:2012 Klimatizátory vzduchu, jednotky pro chlazení kapalin a tepelná čerpadla s elektricky poháněnými kompresory pro ohřívání a chlazení prostoru.
- EHPA Testing Regulation, Testing of Air/Water Heat Pumps, Terms, Test Conditions and Test Method based on EN 14511-1 to 14511-4, Additional requirements for granting the international quality label for heat pumps
- Prüfresultate Luft / Wasser-Wärmepumpen basierend auf der EN 14511, Wärmepumpen-Testzentrum WPZ Buchs, 06. 09. 2012 <http://www.ntb.ch/ies/kompetenzbereiche/waermepumpen-testzentrum-wpz.html>
- Chyský, J., Vlhký vzduch, SNTL Praha, 1977
- Klazar, L., Jak je to vlastně s topným faktorem (2). In: Topenářství – instalace, č. 7 a 8 / 2009
- Klazar, L., Měření tepelných čerpadel a závislost $TF-\Delta t$. In: Vytápění, větrání, instalace, č. 1 / 2010
- Co nám (ne)říkají charakteristiky chladivových kompresorů. In: Vytápění, větrání, instalace, č. 4 / 2011
- Klazar, L., Pořídít tepelné čerpadlo dnes nebo až za pár let? In: Vytápění, větrání, instalace, č. 6 / 2011
- Klazar, L., Rašek, V., Význam „atestačních“ měření tepelných čerpadel „vzduch-voda“. In: Topenářství – instalace, č. 7 a 8 / 2012. ■